

'löi itsensä läpi' vasta neljä kuukautta myöhemmin!

Itse asiassa kirja kuvaa kahden erikäisen mutta samaa perua olevan ammatti-ihanteen törmäystä: järjestelmän ulkopuolelta tulevat freelancerit edustavat hieman vanhakantaisempaa journalismia kuin kansainvälisen uutistoiminnan kaupparatsut. Perusfilosofia on kuitenkin sama. Yllättävintä ehkä on se, että ristiriidan muodot olivat kovin samanlaiset 60-luvulla ja 80-luvulla, otteet nykyään molemmin puolin vähän kovemmat. Nimenomaan itseään eli näitä ulkopuolisia kuvatessaan tekijät päätyvät välillä lähelle journalismin mystifiointia: politiikan ja byrokratian pahat pojat ovat pikkuisen liian pahoja ja journalismin ritari pelottomat hieman liian mainoita.

Kirja pohtii aika antoisasti syitä siihen, miksi Afrikka-raportointi on kokenut mahalaskun englantilaisessa tiedonvälityksessä sitten 60-luvun. Siirtomaavallan viime vuosina Nkrumahit ja Nyereret tulivat tunnetuiksi pahoina poikina, sitten ymmärtäväinen tiedonvälitys otti heidät suojiinsa uuden ajan airuina, joita jopa pikkuisen ihailtiin. Tänä päivänä Afrikan nimimiehet eivät kelpaa uutisiin muutoin kuin kuollessaan tai keikahtaessaan vallasta. Nyerere hymähdeltiin eläkkeelle, Bokassa myy pelkkää korniut-taan, sanovat Harrison ja Palmer. Mugabe mahtuu uutiskuvaan, jos prinsessa Anne käy kylässä. Kirjoittajat ihastelevat pohjoismaista Afrikka-journalismia toisenlaisena, niukkana, mutta vähin erin syvenevänä, kriittisen ymmärtävänä. Missähän sitä?

No hyvä, luetaan News out of Africa toimittajanplantuilla ja kehitystutkijoilla. Ehkä se ei olisi pahitteeksi niillekään, jotka yhä uskovat image-tutkimukseen. Mutta meille tämä ei kuulu ... Tekijät todennäköisesti viimeksi haluaisivat yleistää kirjansa sanomaa kaikkea journalismia ja sen moraalia koskavaksi - juuri yleistyksistähän he tiedonvälitystä moittivat. Mutta kyllä Wollon ja Tigren problematiikka hiertää poliisierrosta soittavan suomalaistoimittajan kin kenkää. Entä tutkijat? Väitän, ettei yhteyksiä tarvitse etsiä niin kaukaa kuin Karl-Erik Rosengrenin toteamukselta, että ilman journalistieja ja journalistikoulutusta tiedotustutkimusta tuskin

olisi oppialana olemassakaan. Siksitöiseksi näin hyvin kirjoitettua alan teosta lukee ihan syyttä suotta, huvikseen.

Ullamaija Kivikuru

Joukkotiedotus ja ympäristönsuojelu

M. LAURISTIN, B. FIRSOV (toim.). Mas-sovaja kommunikatsija i ohrana sredy. Tallinn, "Eesti raamat" 1987, 290 s.

Joukkotiedotus ja ympäristönsuojelu -kirja on usean kymmenen Viron, Lenin-gradin ja Latvian yhteiskuntatutkijan työstämästä projektista muhnut kirjoituskokoelma. Alunperin kyseessä on ollut yhteisprojekti unkarilaisten kanssa, mutta kirjassa keskitytään neuvosto-osa-puolen työhön. Vaikka kirjan 800 kappa-leen painos Suomeen suhteutettuna onkin vain parikymmentä, ei se neuvosto-olois-sa ole poikkeavan alhainen. Maassa näet julkaistaan paljon nimikkeitä, mutta enemmistö niistä todella vähäisin painok-sin.

Neuvostoklassikoista Buharin pohti usein yleisen mielipiteen merkitystä ja asemaa kehkeytyvässä neuvostoyhteis-kunnassa siinä vaiheessa kun Edvard Gylling lähti valtakunnan takamaille perustamaan Karjalan työkansan kom-muunia. Myöhemmin kaikki kävi toisin. Marsalkka Vasilevski kertoo muistelmis-saan Elämäni työ häneltä kysellyn valo-kuvia päämajan istunnoista, mutta sellai-sia ei hänen mukaansa ole eikä voisikaan olla, sillä päämaja ei koskaan kokoontu-nutkaan. Ylipääällikkö vain kutsui tarvit-taessa puhutteluunsa sen jäseniä ja muita asianomaisia henkilöitä.

Tällainen päätöksenteon malli ei suinkaan ollut sota-ajan tuotos tai vain sodanaikainen, vaan pitkän ajan kuluessa viimeistelty valtiomuoto (talouden osalta sitä kuvaa ja erittelee osuvasti A. Bek romanissaan Uskollisuuden mitta) ja voittoisa sota vain johti mallin lujittumi-seen kuten Ehrenburg muistelmissaan niin satuttavasti kuvaa ... Nyt yleinen mielipide saattaa olla tulossa takaisin neuvostoyhteiskuntaan ja -tieteeseenkin. Kirja tutkii ja erittelee sitä oikeastaan

ennen virallista glasnostia, sillä projektin asiantuntija-arviot, väestön haastattelut ja medioiden sisällönanalyysit ovat vuodelta 1983.

"Me tulemme taas ..." voisi olla sosiologian tunnussävel Neuvostoliitossa, sillä soutaminen ja huopaaminen on ollut niin tyyppillistä neuvostososiologian institutionaalistumiselle tieteenä, oppiaineena ja ammattina viimeisen neljänneksen vuosisadan ajan. Laajalti tätä ongelmaa käsitteli alan akateemikko Zaslavskaja viime talvena *Pravdassa* (6.2.1987). Kun vertaan tätä kokoelmaa johonkin 60-luvun neuvostoklassikkoon (esim. Arutjunjanin kylätutkimuksiin, joihin aineistot vielä keräiltiin ilman lupia viranomaisten selän takana), ei sosiologisessa mielikuvituksessa juuri ole eroa, joten tutkimukset ovat kuin samalta vuodelta. Tosin kylä- ja maaseutusosiologialla on alunperin vankemmat juuret ja syvemmät lähtökuopat venäläisessä yhteiskuntatieteessä kuten Terence Cox on teoksissaan perusteellisesti osoittanut.

Ympäristö on kirjoituksissa milloin työympäristöä, milloin asuinympäristöä, joskus taas koko maan tai maapallon ympäristön tilaa. Ympäristötietoisuuden operationaalistamisen teorialähteen muodostavat V. ja K. Pietilän kirjoitukset kokoomateoksessa *Current Theories in Scandinavian Mass Communication Research*, mikä johtunee varsin vilkkaasta tieteellisestä yhteistyöstä. Viime kädessä kirja on kuin Lazarsfeldin ja Mertonin ideoima, sillä se pulppuaa operationaalistamista, typologioita, asenne- ja arvo-oluttuuksia, keskiarvoprofiileita ja monimuuttujia, mutta myös middle-range-teoretisointeja. Kirjoittajat käsittelevät varsin eri tavoin samoja tutkimustehtäviä, joten leningradilaisen, virolaisen ja latvialaisen ympäristötietoisuuden kehkeytymisen ja ympäristötiedotuksen vertailut tulkintoineen jäävät lukijan tehtäväksi. Tosin kirjassa on runsaasti liitetaulukoita, lomakemallit ja myös sisällönanalyysien kooditiivistelmät.

Kirja lienee tietoisesti tähdätty kypsyttelymään tiettyjen paikallisten hankkeiden mielipideilmastoa, vaikka kirjassa ei niihin edes viitata sattumaltaakaan (Laatokan saastumisen ehkäiseminen, Rakveren fosforiitti- ja palavankiven kaivoksen perustamishanke, Väinäjoen neljäs vesivoimalahanke jne.) Kirjassa

ei ole yhdenkään konkreettisen teollisuus- tms. hankkeen ympäristöhavainnointia tai -seurantaa, mutta seuraavissa vastaavissa teoksissa jo epäilemättä onkin (Reunalan ja Heikinheimon teos *Taistelu metsistä* on Suomesta vastaavanlainen tutkimus juuri taloutemme metsäsektoriytimestä!).

Seuraavatko yleisen mielipiteen nousua ja ympäristötietoisuuden kasvua yhdenasian kansanliikkeet ja jopa kansalaistottelemattomuus Neuvostoliitossa? Kirjan kirjoittajat jo sinänsä ovat alallaan epäilemättä aktivisteja ja usealla heistä onkin aiemmin ollut kannuksia virallisissa sosiologikuvioissa (Firsov, Jadov vrt. *Moscow News* 26.4.1987). Taulukoiden mukaan maatalouden ja teollisuuden työläiset ovat vähiten ympäristötietoisia ja myös keskenään samanmielisiä ja toisaalta lukeneisto, ylioppilaat ja yritysjohtajat ovat haastateltuina ympäristötietoisempia ja myös varsin samanmielisiä. Sisällönanalyysien mukaan taas lehdistökirjoittelu on ollut yksipuolisesti jokamiehen kansalaisvastuuta herättelevää korjaa- eväsjätteesi -patistelua, kun sitävastoin suunnittelutalouden, yritysten ja yritysjohton valtaa ja vastuuta ympäristöasioissa on perätty kovin harvoin. Asiantuntijahaastatteluiden mukaan virallisella joukkotiedotuksella onkin paljon parantamisen varaa keskustelun perillemenon edistämiseksi, mutta toisaalta keskiväestön ympäristötietoisuus näyttäisi tuotoutuneen viralliskanavista riippumatta, sillä suunnittelun ja talousjohton vastuu nousee etusijoille väestön haastatteluissa. Leningradin teollisuusalueilla kaupungistumisen ympäristöongelmat koetaan suurimmiksi ja yleensäkin kaupunkielämän riesoina nousevat kovin tähdellisiksi palvelujen ja liikenteen puutteet ja paineet (59 % virolaisista ilmoittaa näiden käyvän terveydelleen).

Neuvostoyhteiskunta jakautuu satoihin erilaisiin kerrostumiin ja ryhmiin, korosti äskettäin akateemikko Zaslavskaja haastattelussaan (*Izvestija* 21.4.1987). Tekijät toteuttavat samanlaista ja aikaisemmasta suuresti poikkeavaa "pluralismia", mutta moaiikkia kirjavoittavat vielä monet tyyppiryhmät. Yleinen neuvostomielipide ei viime kädessä olekaan yhteinen. Voisi-kin uumoilla kirjan panevan jäitä hattuun niille näkemyksille, että gallupoinnilla voi korvata tai sivuuttaa kansalaisliikeh-

dinnän muita ja jopa kaikkia muotoja, kuten nykyisissä neuvostoteksteissä näkee usein tehtävän. Virolaisista 44 % ilmoittaa voivansa tarvittaessa hakeutua konfliktiin viranomaisten tai työtovereidensa kanssa suojellakseen ympäristöä ja 11 % ilmoittaa jo joutuneensa joskus konfliktiin. Viime kädessä kiintoisat taulukoinnit jäävät irrallisiksi, kun tekijät eivät perustele minkäänmoista näkemystä neuvostoyhteiskunnan rakenteesta tai toiminnasta ympäristöanalyysinsä kontekstiksi. Jos oletetaan varsin suppeat ja ylimmillä tasoilla yksikeskiset eliitit edelleenkin strategisiksi päätöksenteossa, on yleinen mielipide tähän nähden levällään kuin Jokisen eväät. Jos taas oletus eliiteistä ja yksikeskisyydestä ei enää toimikaan kitkatta, ei yleisestä mielipiteestä ole päätöksenteolle vielä käyttöä muuten kuin ehkä legitimointitehtävässä.

Historiallisempi ote olisi mielestäni edistänyt projektia, sillä nyt kirjan otsikkoon voisi lisätä "vuonna 1983". Esim. *Literaturnaja Gazeta* on perinteisesti ja usein viritellyt kiivastakin ympäristökeskustelua ja seurannut erilaisia talousym. hankkeita ja suunnitelmia luonto- ja ympäristöpalstoillaan (esim. vuonna 1973 kovin laajasti). On myös selvää, että suuren maan eri kulmilla näkemykset luonnosta ja ympäristöstä ovat kovin erilaisia, jopa kansankulttuurisia, mihin loppuluvussa viitataan, keskitetystä suunnittelu- ja hallintojärjestelmästä riippumatta.

Kirja kuvaa monipuolisesti sekä ympäristökeskustelua että sosiologista joukkotiedotustutkimusta 1980-luvun neuvostomaassa.

Tarmo Koskinen

Isä, Poika ja Rahan Henki

HORSFIELD, Peter G. *Religious Television. The American Experience.* Longman, New York & London, 1984. 197 s. HADDEN, Jeffrey K. & SWANN, Charles E. *Prime Time Preachers. The Rising Power of Televangelism.* Addison-Wesley, 1981. 2007 s.

On heinäkuun neljäs, Yhdysvaltain kansallispäivä. Televisiopastori Robert Schuller'in Kristallikatedraalissa Kaliforniassa alkaa ohjelma "Amerikan lippu". Sisällä kirkossa on sommitelma Yhdysvaltain lippuja suihkulähteitten, viherkasvien ja kristallien keskellä. Univormukuinen sotilassoittokunta esiintyy ja Schuller saarnaa jyrisevää isänmaallista sanomaa. Seremonian kohokohdassa lasketaan alttarin ylle huikea, katosta lattiaan ulottuva tähtilippu.

Väite 1: Enemmän kuin uskontoa, televisiokirkot ovat sosiaalinen ja poliittinen liike, joka organisoii kristillisen uusoikeiston voimia. Sananjulistuksessa ei siten ole selvää uskonnon ja politiikan välistä rajaa; Jumala vaatii vastustamaan aborttia, maallista humanismia, demokraatteja ja sosialismia. Jumala vaatii kannattamaan Ronald Reagania ja asevarustelua.

Saarnaaja Kenneth Copeland kertoo uskon voimasta kaksi esimerkkiä, joista ensimmäisessä hän on ostamassa kirkolle käytettyä lentokonetta: "Kävelin koneen ympäri ja laitoin käteni sen päälle. Puhuin lentokoneelle ja sanoin: Puhun Sinulle Jeesuksen nimessä. Ja minä sanon, että poistukoot ruoste ja kaikki viat Sinusta - NYT! Jeesuksen nimeen, Sinussa ei tule niitä olemaan". Toisessa esimerkissä Copeland kiertää talonsa ympäri käskien Saatanaa katoamaan talon perustuksista ja pysymään poissa. "Siitä lähtien", Copeland sanoo, "lääkärintilakumme ovat olleet nolla dollaria".

Väite 2: Televisiokirkkojen teologia ei ole kristillisyyttä, vaan äärimmillään yksityistyneen ja kaupallistuneen yhteiskunnan taikauskua. Opetus on yksinkertaista "menestyksen teologiaa"; rikkaus on Jumalan siunaus, köyhyys osoitus